

Konrad
Adenauer
Stiftung

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

ЛЮТИЙ 2017

Україна – НАТО: Невійськова співпраця і спільна відповідь на гібридні загрози

Гібридна агресія Російської Федерації, розв'язана проти України, створила нові загрози й для країн-членів НАТО, що вимагало посилення співпраці Україна-НАТО, перш за все у невійськових сферах. В таких умовах Україна потребує більшої допомоги з боку Альянсу, але й сама вже стала джерелом знань і досвіду з протидії гібридній війні. Сьогоднішня така співпраця фактично переростає у спільну відповідь на гібридні загрози, яка у подальшому має зосереджуватись на таких ключових невійськових сферах: інформаційна безпека, стратегічні комунікації, кібер-захист, енергетична безпека, протидія надзвичайним ситуаціям, розмінування, захист прав людини і демократизація суспільства. Важливу роль має відіграти приєднання України до роботи центрів передового досвіду НАТО.¹

Гібридний характер агресії Російської Федерації проти України довів, що військова сила не відіграє виключно вирішальну роль. Тож і протидія такій агресії має бути не тільки військовою, а комплексною, із широким спектром застосування засобів невійськового характеру. До таких слід віднести дипломатичні, інформаційні, економічні, енергетичні, кібернетичні та інші засоби протидії на платформі суспільно-державного партнерства.

Водночас, для досягнення цілей своєї гібридної агресії Росія використовує все ще існуючий в Україні стереотип, що Альянс є суто військовим блоком, а не організацією колективної безпеки й оборони. Навіть деякі прихильники членства України в НАТО не знають про невійськові напрямки діяльності Альянсу, зокрема: протидію надзвичайним ситуаціям; науково-технічне співробітництво; міжпарламентську співпрацю; протидію кібер-загрозам; енергетичну безпеку; розвиток цінностей демократії, індивідуальних свобод і верховенства права тощо.

Тому невійськові напрямки співпраці НАТО з Україною, які були визначені на Варшавському саміті Альянсу (8-9 липня 2016 р.) та засіданні Комісії Україна-НАТО, потребують практичного наповнення і розширення, у тому числі й з точки зору спільної Україна-НАТО протидії гібридним загрозам. Водночас, до процесу євроатлантичної

¹ Підготовлено за результатами міжнародного круглого столу «Україна-НАТО: Невійськова співпраця як спільна відповідь на гібридні загрози» (9 лютого 2017р., м.Київ) та проведеного у січні 2017 року експертного опитування із залученням українських експертів.

інтеграції мають залучатись не тільки силові структури, які відповідають за безпеку й оборону, але й інші міністерства та відомства, оскільки ця політика є загальнодержавною.

Крипто-війна (прихована війна) РФ проти України розпочалась набагато раніше 2014 року, і проводилась саме у невійськових сферах шляхом розв'язаних інформаційних, енергетичних і торговельних воєн, які не сприймалися як війни, і які 14 серпня 2013 року трансформувалися в агресію гібридного типу, що розпочалася з блокади українського експорту до РФ, а воєнний компонент стартував 20 лютого 2014 року з початком окупації Криму військами РФ.

Співпраця з Альянсом у невійськових сферах створює додаткову можливість для вироблення механізмів раннього попередження та протидії сучасним гібридним викликам і загрозам. Її важливість відзначили українські експерти, які взяли участь в проведеному у січні 2017 року опитуванні². 73,9% респондентів вказали, що розвиток невійськової співпраці Україна-НАТО може стати основою для протидії сучасним гібридним загрозам. Можливості цієї співпраці були обговорені учасниками міжнародного круглого столу «Україна-НАТО: Невійськова співпраця як спільна відповідь на гібридні загрози» (9 лютого 2017р., м.Київ)³.

Оцінка невійськових напрямків співпраці України з НАТО

Актуальність та важливість невійськової співпраці НАТО з Україною, як відзначила у ході згаданого круглого столу керівник Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні Габріеле Бауманн, полягає в тому, що вона несе Україні впровадження євроатлантичних цінностей та демократії. При цьому, керівник Представництва НАТО в Україні Александер Вінніков акцентував увагу на тому, що Альянс адаптується до нових викликів, перш за все гібридних, та здійснює підготовку до протистояння новим загрозам, а Україна вже протистоїть їм, що особливо актуалізує невійськову співпрацю. Невійськовий вимір співпраці України з НАТО, за словами представника Управління з питань співробітництва з НАТО Секретаріату Кабміну Дениса Чорного, є більш відкритим для українського суспільства, у порівнянні з військовим, а тому й більш зрозумілим простим українцям.

Невійськова співпраця України з НАТО реалізується у політичному і практичному вимірах. У політичному вимірі, як відзначив Александер Вінніков, Альянс надає міжнародну підтримку Україні із загального розвитку держави, захисту її суверенітету і територіальної цілісності у протидії російській агресії. У практичному вимірі Україна отримує підтримку в рамках Комплексного пакету допомоги НАТО, націленого на розвиток здатності України до захисту від зовнішньої агресії та проведення загальнодержавних реформ.

Тому урядові структури України мають бути активно залучені до невійськової співпраці з НАТО. Їх перелік та заходи, виконання яких на них покладається, визначаються на щорічній основі у Річній національній програмі під егідою Комісії Україна-НАТО (РНП). Слід зазначити, що координуючим органом співпраці України з НАТО визначене Міністерство закордонних справ України⁴, а РНП на 2017 рік була розроблена з урахуванням усіх елементів Комплексного пакету допомоги НАТО.

Більшість заходів Річної національної програми (близько 60%) стосується невійськових напрямків співпраці та визначається переважно у першому розділі «Політичні та економічні питання». До них, зокрема, відносяться: внутрішня політика і реформування; запобігання та протидія корупції; свобода слова та інформаційна політика; забезпечення прав людини і основних свобод; економічний розвиток; енергетична безпека; демократичний контроль над сектором безпеки і оборони; зовнішньополітична діяльність; наука; екологічна безпека.

Втім, ефективність виконання РНП є низькою. Так, влітку 2016 року Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Іванна Климпуш-Цинцадзе оцінила, що

² http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=524:ukra-na-nato-nev-yskova-sp-vpracya-yak-sp-lna-v-dpov-d-na-g-bridn-zagrozi-ekspertne-opituvannya&catid=13&Itemid=202&lang=ua

³ <http://www.kas.de/ukraine/ukr/events/71489/>

⁴ <http://www.president.gov.ua/documents/5472016-20862>

традиційно рівень виконання заходів РНП складав лише 30%⁵. Головною причиною вона назвала недостатню міжвідомчу координацію. У свою чергу, під час публічної дискусії «Варшавський саміт НАТО і Україна: що очікувати?» (6 липня 2016р., м.Київ) экс-прем'єр-міністр України Євген Марчук наголосив на вкрай низькому рівні залучення українських міністерств і відомств до процесу євроатлантичної інтеграції. На цю ж причину вказують й українські експерти, які досить негативно оцінили нинішній рівень активності органів влади України з розвитку невійськового співробітництва з Альянсом. Більшість опитаних експертів (78,2%) назвали її недостатньою та низькою, і лише 13% респондентів - середньо достатньою (Рис.1). Однією з причин є неефективність діяльності у складі міністерств структур, які відповідають за євроатлантичну інтеграцію.

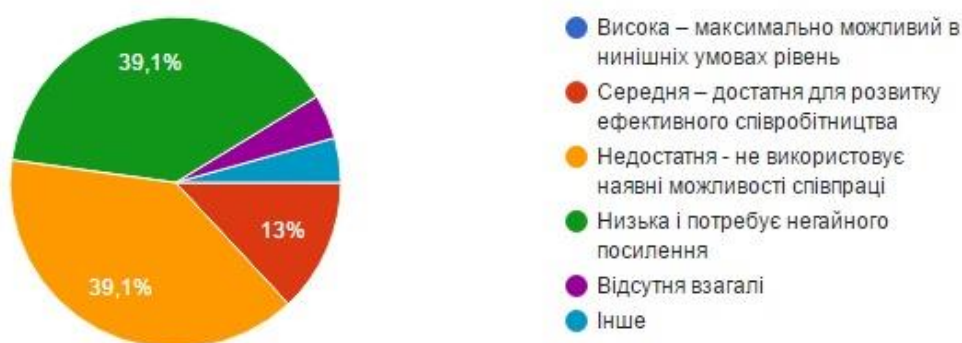

Рис.1. Оцінка активності органів влади України у розвитку невійськового співробітництва з Альянсом.

Більш активною у сфері євроатлантичної інтеграції України серед державних органів є Верховна Рада України. В українському експертному середовищі роль парламентського виміру співробітництва України з НАТО оцінюється в цілому позитивно – 65,2% опитаних експертів назвали цей вимір таким, що сприяє розвитку співпраці в цілому (Рис.2). Цьому сприяє не тільки дійсно більш активна позиція українських парламентарів, але й краща поінформованість суспільства про їхню діяльність.

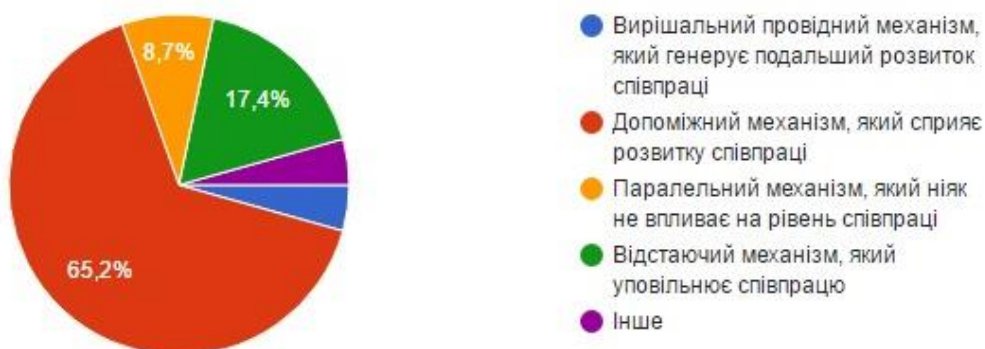

Рис. 2. Роль парламентського виміру співпраці України з НАТО.

Все ж, виступаючи на круглому столі «Україна – НАТО: Невійськова співпраця як спільна відповідь на гібридні загрози», Заступник Голови Верховної Ради України Оксана Сироїд відзначила, що народні депутати недооцінюють важливість євроатлантичної інтеграції України, хоча НАТО є більш ефективною міжнародною організацією у протистоянні російській агресії, оскільки Росія не має важелів впливу на рішення Альянсу, на відміну від таких в ООН, ОБСЄ чи Раді Європи.

⁵ http://www.euointegration.com.ua/articles/2016/07/7/7051743/view_print/

На сьогодні не використовуються в повному обсязі можливості співпраці України з **центрами передового досвіду НАТО**, які відіграють важливу роль у протистоянні гібридним загрозам. Зводиться вона до контактів на робочому рівні, спільної реалізації окремих проектів та ініціатив і проведення окремих заходів, але відсутня постійна участь України в роботі цих центрів, яка можлива лише після повноцінного приєднання. В такій ситуації Україна втрачає додатковий канал співробітництва з Альянсом, більш повноцінне використання інструментів й механізмів НАТО, можливість донесення своєї позиції і передачі власного досвіду з протидії гібридній агресії РФ, що могло б додатково посилити зовнішньополітичні та безпекові позиції держави. Наприклад, директор Центру передового досвіду НАТО з енергетичної безпеки Гінтарас Багдонас під час згаданого круглого столу відзначив, що для Альянсу важливі знання України у протидії гібридній агресії. На жаль, за його оцінками, практична співпраця з Україною у цьому вимірі на сьогодні ефективно розвивається переважно на експертному рівні.

В українському суспільстві існує **недостатній рівень поінформованості** про різноманітні сфери діяльності НАТО, особливо у невійськовому вимірі. Навіть серед експертів відчувається брак інформації про такі ініціативи, як цільові фонди Альянсу. В результаті, в їх ефективності переконана лише половина опитаних експертів, а 8,7% респондентів оцінили цільові фонди як неефективні, ще 30,4% не змогли відповісти. Все це вказує на потребу посилення інформаційно-роз'яснювальної кампанії в Україні.

В умовах протидії гібридній агресії з боку Росії, за оцінками Директора Департаменту міжнародної безпеки МЗС України Сергія Шутенка, невійськові і військові напрямки співпраці України з Альянсом важко відділити один від одного. На сьогодні дипломатичне відомство України приділяє увагу таким невійськовим напрямкам:

- реагування на надзвичайні ситуації (спрямоване на спільні дії та приведення системи надзвичайних ситуацій України до стандартів Альянсу);
- наука заради миру (реалізується низка проектів, у тому числі й два успішних проекти з теле-медицини і створення 3D міношукача);
- управління повітряним рухом (його важливість особливо зросла після збиття малайзійського лайнера рейсу МН-17 влітку 2014 року);
- економічна, особливо енергетична, безпека;
- захист критичної інфраструктури;
- перепоховання ядерних відходів;
- удосконалення військової освіти;
- кібер-безпека (завершується формування основного пакету допомоги НАТО);
- інформування громадськості про євроатлантичну інтеграцію;
- сприяння НАТО з вдосконалення системи розмінування в Україні.

Водночас, українські експерти визначили дещо іншу градацію пріоритетних напрямків невійськової співпраці України з НАТО, віднісши до першочергових сфер інформаційну безпеку і кібер-безпеку.

Другу групу пріоритетних сфер склали наука, новітні технології та енергетична безпека.

Третя за значимістю група включає освіту і навчання, стратегічні комунікації, екологію і протидію тероризму.

І до четвертої групи сфер розвитку співпраці України з НАТО експерти віднесли: надзвичайні ситуації; демократичний контроль за сектором безпеки; підтримку громадськості; розвиток демократії; внутрішні реформи; протидію корупції; захист критичної інфраструктури; обмін інформацією; соціальне забезпечення військовослужбовців.

Шляхи розширення невійськових напрямків співробітництва Україна-НАТО

Виступаючи на міжнародному круглому столі «Україна – НАТО: Невійськова співпраця як спільна відповідь на гібридні загрози», керівник Представництва НАТО в Україні відзначив, що практичне розширення невійськової співпраці України з НАТО здійснюватиметься в рамках Комплексного пакету допомоги Альянсу за такими напрямками: консультативна допомога з реформування сектору безпеки; кібер-безпека; освіта; платформа з вивчення гібридних загроз; стратегічні комунікації; наука; підтримка цивільних осіб і гендерна політика у сфері безпеки.

Ключову роль продовжуватиме відігравати **парламентський вимір** співпраці України з НАТО, який, як зазначив Голова правління Європейського руху України Вадим Трюхан, необхідно посилити шляхом налагодження системної роботи з парламентарями країн-членів НАТО. Така робота має серед іншого передбачати постійні контакти парламентарів з України і країн Альянсу з різноманітних питань та активізацію роботи Міжпарламентської ради Україна-НАТО.

Важливим виміром співпраці України з НАТО віце-спікер українського парламенту Оксана Сироїд назвала **цивільний парламентський контроль за сектором безпеки**, який має стати складовою моделі національної безпеки України. Він також є однією зі складових процесу реформування сектору безпеки України.

Економічна безпека стає все більш акцентованим напрямком співпраці України з НАТО, у якому головна увага приділяється можливостям економіки забезпечити обороноздатність України та перепідготовці й адаптації до мирної діяльності військовослужбовців, звільнених у запас. Також країни НАТО можуть активно долучитися до розмінування територій та економічного відновлення звільнених та прифронтових територій Донецької і Луганської областей, що сприятиме як розвитку співпраці в цілому, так і покращенню ставлення місцевих жителів до Альянсу.

Енергетична безпека, як напрямок співпраці України з НАТО, включає три складові: стабільність енергопостачання; захист енергетичної інфраструктури; забезпечення автономності енергозабезпечення військових підрозділів. З метою розширення цього напрямку, Гінтарас Багдонас запропонував Україні більше інвестувати в людський потенціал, надалі диверсифікувати джерела поставок енергоносіїв та розвивати енергоефективність, проводити необхідні дослідження і втілювати їх на практиці, а також більш тісно співпрацювати з НАТО у цій сфері. В МЗС України особливо відзначають важливість **захисту критичної інфраструктури**, перш за все енергетичної. У цьому контексті, 16-20 жовтня 2017 року в Україні пройдуть спільні з НАТО командно-штабні навчання з питань захисту критично важливої інфраструктури, участь у яких візьмуть представники Центру передового досвіду НАТО з енергетичної безпеки.

Все більшої актуальності набуває співпраця України з НАТО у сфері **протидії надзвичайним ситуаціям**, особливо в зоні бойових дій. Україна потребує досвіду і практичної допомоги НАТО у підтриманні нормальної життєдіяльності українських регіонів в умовах нестабільного електропостачання, перебоїв із забезпеченням населення теплом, водою, газом тощо, перш за все на територіях, які страждають від бойових дій.

Розвиток **стратегічних комунікацій** в Україні має отримати додаткову увагу та роз'яснення. Він був офіційно закріплений у Дорожній карті Партнерства у сфері стратегічних комунікацій Україна-НАТО, яка є рамковим документом і дозволяє впроваджувати різноманітні програми і проекти. З свого боку, Центр передового досвіду НАТО із стратегічних комунікацій готовий надати Україні допомогу у вигляді консультативних візитів і проведення тренінгів. Важливим кроком, як вважають у Міністерстві інформаційної політики України, має стати зміна підходів до євроатлантичної інтеграції на користь більшої публічності і відкритості для українського суспільства. А одним із актуальних у найближчі роки виміром стратегічних комунікацій має стати поглиблення зв'язків між політиками та експертами і громадськістю у сфері євроатлантичної інтеграції.

У 2017 році в Україні була запущена **інформаційна кампанія із забезпечення підтримки вступу України до НАТО** в рамках виконання Концепції вдосконалення інформування громадськості про співробітництво України з НАТО на 2017-2020 роки. Оскільки, як зазначив директор Центру міжнародної безпеки Валерій Кравченко, на сході України все ще зберігається переважно негативне ставлення до Альянсу, то інформаційна кампанія у цих областях має проходити на фоні практичних дій НАТО з надання допомоги населенню, постраждалому в результаті бойових дій.

Важливе місце у співпраці України з НАТО продовжить займати **інформаційна безпека**. Враховуючи характер новітньої війни, за оцінками директора Інституту пост-інформаційного суспільства Дмитра Золотухіна, ця сфера має вийти на один з перших планів співпраці України з НАТО. Але ця співпраця має бути двосторонньою, оскільки Україна в цій сфері вже є більше джерелом знань, ніж споживачем. Водночас, як зазначила радник Міністра інформаційної політики України з питань стратегічних комунікацій Аліна Фролова, Україні слід переймати досвід країн НАТО із захисту свого інформаційного простору у різних аспектах, включаючи й захист культурної спадщини.

У сфері **кібер-безпеки** вже налагоджена співпраця між Україною й НАТО, чому сприяє відповідний цільовий фонд допомоги Альянсу. НАТО надає допомогу Україні із вдосконалення законодавства, розробки стратегії і політик, практичної підтримки у розвитку технічної інфраструктури та напрацювання потенціалу кібер-оборони, що залишатиметься пріоритетом на найближчий час. Адже, як зазначив фундатор «Українських Кібер Військ» Євген Доукін, українські державні органи не слідкують за безпекою своїх сайтів, а в Україні не проводиться аудит безпеки сайтів. Лише в січні 2017 року в Україні кібер-атак зазнали 84 сайти, 57 з яких є державними. В рамках цільового фонду з кібер-безпеки у 2014 році розпочато проект, цілями якого є створення центру управління інцидентами і захисту системи критичної інформації та створення двох лабораторій для кібер-досліджень. Оскільки підготовчі процедури вже завершені, ближчим часом розпочнеться практична робота. НАТО також приділятиме увагу співпраці між державними, неурядовими і приватними українськими акторами у сфері кібер-безпеки.

Після визначення рамкової держави цільового фонду з **розмінування**, якою стала Словаччина, у 2017 році Україна приділятиме увагу повноцінному запуску цього інструменту та його фінансовому наповненню. Однією із головних загроз життю як українських військовослужбовців, так і українців, які проживають в зоні проведення АТО, стали міни, нерозірвані снаряди та залишки вибухових пристроїв, якими практично усіяна територія Донбасу. До 80% усіх втрат серед мирного населення настали в результаті підривів вибухових пристроїв⁶. За попередніми оцінками, не менше 20 тис. кв. км території Донецької і Луганської областей підлягають комплексній перевірці та очищенню від мін і залишків вибухових пристроїв⁷. На сьогодні в Україні так і не схвалений закон про протимінну діяльність, який би відповідав міжнародним стандартам IMAS (International Mine Action Standards), що не дозволяє створити ефективну систему протимінної діяльності, і без якого допомога НАТО у цьому сегменті зводиться до фрагментарного характеру.

З метою активізації зазначених напрямків невійськового співробітництва України з НАТО та активізації процесу євроатлантичної інтеграції в цілому, нагальною та очевидною стала необхідність **приєднання України до роботи центрів передового досвіду НАТО**, яких на сьогодні нараховується двадцять чотири⁸. У цьому переконані й українські експерти (Рис.3), 87% з яких вважають за необхідне приєднання України до роботи центрів передового досвіду НАТО з енергетичної безпеки (м.Вільнюс, Литва), кібер-безпеки (м.Таллінн, Естонія) і стратегічних комунікацій (м.Рига, Латвія). Втім, вже сьогодні Україна має можливість і повинна більш активно розвивати співпрацю з цими інституціями на робочому рівні.

⁶ http://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/02/160217_donbass_mines_nk

⁷ <http://gazeta.dt.ua/internal/vibuhonebezpechna-zemlya-donbasu-.html>

⁸ <http://www.act.nato.int/centres-of-excellence>

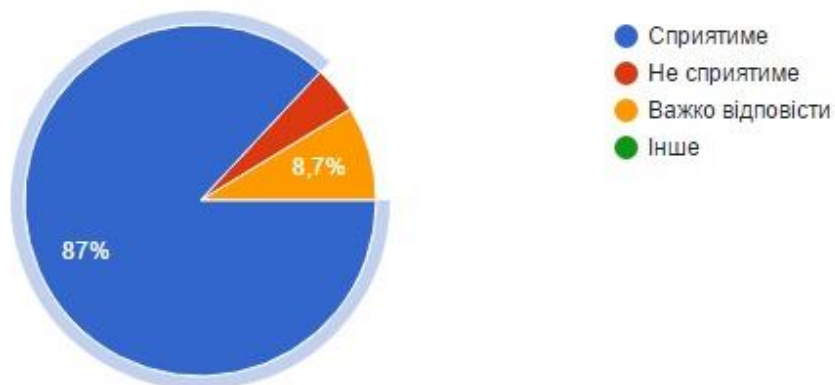

Рис. 3. Ступінь сприяння відносинам з Альянсом приєднання України до роботи центрів передового досвіду НАТО з енергетичної безпеки, стратегічних комунікацій і кібер-безпеки.

Рушійною силою євроатлантичної інтеграції України на сьогодні є **громадянське суспільство**, яке має бути більше включеним до співпраці з НАТО та працювати у синергії з урядовими структурами. Громадянське й експертне співтовариство здатне заповнити ті прогалини у співпраці з Альянсом, які недоступні урядовим структурам в силу їх бюрократизованості й регулятивних обмежень. Тому слід розвивати співробітництво між експертами з України та країн НАТО, у тому числі й шляхом створення різноманітних платформ, які є більш ефективними, ніж поодинокі несистематичні контакти.

Перспективи спільної Україна-НАТО протидії гібридним загрозам невійськовими методами

Гібридна війна, як визначив директор Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії України Григорій Перепелиця, передбачає застосування агресором, перш за все, невійськових методів і засобів, що й визначає нагальну необхідність невійськової співпраці та спільної Україна-НАТО протидії гібридним загрозам. Абсолютна більшість експертів у ході згаданого опитування також назвали роль НАТО у допомозі Україні протидіяти гібридним загрозам дуже важливою (39,1%), важливою (39,1%) і важливою, але не вирішальною (13%) (Рис.4).

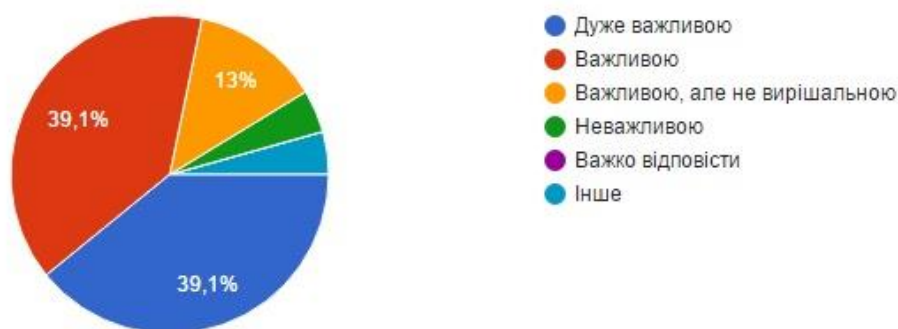

Рис. 4. Важливість ролі НАТО у допомозі Україні протидіяти гібридним загрозам.

Президент Центру глобалістики «Стратегія XXI» Михайло Гончар зазначив, що важливим аспектом спільної з НАТО протидії гібридній агресії з боку Росії є продовження політики міжнародного тиску, зокрема шляхом посилення санкцій, до повного припинення російської агресії. Неприпустимою є розмитість визначень і формулювань та відокремлення російської

агресії проти України від інших сфер зовнішньої експансії РФ, яка вписується в поняття гібридності (гібридної агресії).

В умовах гібридної війни Україна і НАТО мають спільно працювати над захистом своїх інформаційних кордонів і гарантуванням **інформаційної безпеки**. Цю сферу 47,8% українських експертів назвали пріоритетною для спільної Україна-НАТО протидії гібридним загрозам (Рис.5). Водночас, Україні слід відштовхуватись не тільки від необхідності нинішньої потреби у захисті від російської пропаганди, але й підходити до цього питання комплексно, з перспективою побудови майбутнього інформаційного простору держави та національного нарративу. Представник Центру передового досвіду НАТО із стратегічних комунікацій Даце Кундрате у протидії пропаганді і гібридним загрозам виділила такі важливі моменти: слід підвищити рівень поінформованості суспільства, щоб воно усвідомило небезпеку агресії; не допускати подачі інформації, яка виходить за межі звичного для людини інформаційного простору; враховувати швидкість поширення інформації через соціальні мережі; розвивати співпрацю між інформаційними волонтерами; слідкувати, щоб інформаційні меседжі співпадали з реальними справами і не втрачався кредит довіри.

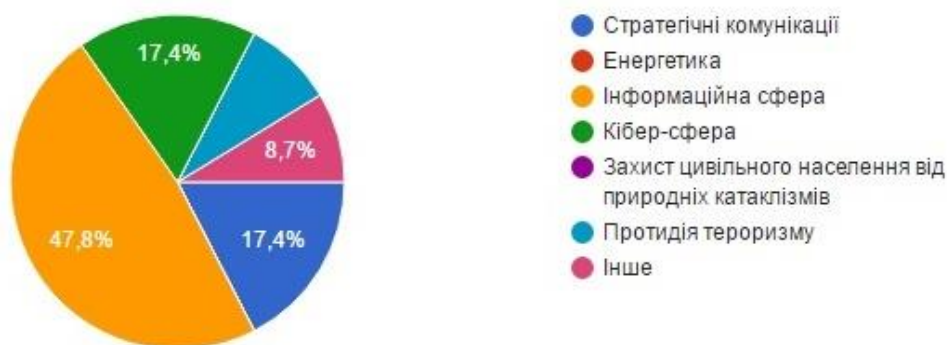

Рис. 5. Ключова сфера спільної Україна-НАТО протидії гібридним загрозам.

Співпраця України з НАТО в інформаційній сфері, як запропонував професор Ужгородського національного університету Ігор Тодоров, також має бути направлена на підвищення рівня поінформованості населення сусідніх з Україною країн-членів НАТО з метою покращення в них громадської думки на користь України та ефективної протидії російській пропаганді, яка там активно поширюється Кремлем.

У сфері **стратегічних комунікацій**, пріоритетність якої визначили 17,4% опитаних українських експертів, Україні слід виокремити напрям тимчасово окупованих територій. За сприяння і допомоги НАТО доцільно розробити комунікаційну стратегію для ОРДЛО, яка має стати частиною процесу повернення і реінтеграції цих територій. Україна може використати досвід Альянсу з повернення під урядовий контроль територій, які тимчасово контролювалися незаконними збройними формуваннями, та гарантування соціальної безпеки місцевого населення і вимушених переселенців⁹. В основу комунікаційної стратегії має бути покладена довіра населення до місцевих органів влади, центральних органів влади і міжнародних організацій, зокрема НАТО. Такий підхід дозволить зменшити рівень підтримки НЗФ та послабити підґрунтя для проведення Росією гібридної війни.

У **кібер-безпеці** НАТО приділятиме особливу увагу розбудові можливостей України, наданні необхідного обладнання і підготовці персоналу, в результаті чого Україна повинна набути здатності захищати свою інфраструктуру від кібер-атак. Не випадково 17,4% опитаних українських експертів назвали цю сферу пріоритетною для спільної протидії гібридним загрозам, адже за останні три роки постійно зростає кількість атак, здійснених російськими хакерами. Починаючи з грудня 2015 року, за оцінками Євгена Докукіна, Росія перейшла від дрібних зломів до справжньої кібер-війни, що позначилось серед іншого відключеннями локальних енергосистем в Україні через мережу Інтернет. Паралельно із посиленням захисту

⁹ <http://www.rs.nato.int/article/focus/afghanistan-peace-and-reintegration-program.html>

українського кібер-простору за сприяння Альянсу, важливим напрямком співпраці є протидія і припинення діяльності осіб, які проживають на території країн-членів НАТО та надають різного роду підтримку терористичній й екстремістській діяльності. Також слід покращити рівень співпраці між Україною і країнами НАТО з блокування на усіх рівнях, особливо на рівні приватних компаній (наприклад PayPal), діяльності членів «ДНР» і «ЛНР» та громадян Росії й інших країн, які причетні до агресії проти України, особливо які внесені до санкційних списків.

В енергетичній сфері співпрацю Україна-НАТО слід концентрувати на проведенні спільних досліджень і втіленні їх результатів, проведенні навчань із захисту критично важливої енергетичної інфраструктури, диверсифікації джерел і шляхів енергопостачань, залученні якомога ширшого кола міжнародних партнерів до вирішення проблем енергетичного характеру, посиленні співпраці між національними інституціями, обміну інформацією. Центр передового досвіду НАТО з енергетичної безпеки, за словами Гінтараса Багдонаса, готовий сприяти посиленню енергетичної безпеки України, але для цього він повинен мати стале співробітництво, щоб об'єктивно оцінити слабкі місця і чітко визначити проблеми.

Між безпекою і правами людини, як оцінює Оксана Сироїд, існує безпосередній взаємозв'язок, оскільки гібридна війна Росії проти України вже спричинила масові порушення людських прав і свобод з боку агресора. Водночас, права людини нерозривно пов'язані із збереженням суверенітету і територіальної цілісності України, оскільки слабка держава або неконтрольованість нею окремих територій знижують рівень дотримання прав людини. Тому напрямком **захисту прав людини** має стати важливим у подальшій співпраці України з Альянсом з протидії гібридній агресії.

Важливими сферами для спільної Україна-НАТО протидії гібридним загрозам українські експерти також назвали: науку і новітні технології; розвиток демократії і внутрішні реформи; підтримку громадськості; освіту і навчання; обмін інформацією; створення центру протидії гібридним загрозам. Останнє вже реалізується в Україні в рамках **Платформи Україна-НАТО з вивчення гібридної війни**, яка має стати основним майданчиком залучення експертів з різних сторін до протидії гібридним загрозам. Це має надати комплексне бачення розв'язаної Росією війни та сприяти виробленню дієвих механізмів захисту, а також забезпечити сталу співпрацю на експертному рівні.

Особливо українські експерти відзначили необхідність **залучення експертного середовища та громадянського суспільства** до співпраці України з НАТО для протидії гібридним загрозам. При цьому основні пропозиції такого залучення стосуються проведення експертизи та адвокаційних кампаній, посилення комунікації між владою і суспільством, мережування та об'єднання із створенням профільних платформ, широких інформаційних кампаній і протидії пропаганді РФ.

Отже, перспективи спільної Україна-НАТО протидії гібридним загрозам невійськовими методами можна конкретизувати у такі рекомендації:

1. Суверенітет і територіальна цілісність України має розглядатися в НАТО як основа для безпеки в Європі, збереження міжнародного правопорядку, гарантія захисту євроатлантичних цінностей, демократії, основних свобод і прав людини.
2. Активізація контактів парламентарів з України з колегами із країн Альянсу, як із правлячих політичних сил, так й опозиційних, з різноманітних питань, у тому числі й в рамках Міжпарламентської ради Україна-НАТО, дозволить вивести парламентський вимір співпраці на новий рівень та більш узгоджено протидіяти гібридним загрозам.
3. Долучення країн-членів НАТО до розмінування територій й економічного відновлення звільнених та прифронтових територій Донецької і Луганської областей сприятиме розвитку співпраці в цілому, покращенню ставлення місцевих мешканців до Альянсу і нейтралізації соціально-ідеологічних чинників, на яких базується російська агресія.

4. В енергетичній сфері Україні і НАТО слід концентрувати зусилля на захисті критично важливої енергетичної інфраструктури, диверсифікації джерел і шляхів постачань енергоресурсів, створенні відповідної до стандартів НАТО логістичної системи забезпечення частин і підрозділів ЗС України необхідними видами енергії, залученні якомога ширшого кола міжнародних партнерів до вирішення проблем енергетичного характеру.
5. Слід вивчати та застосовувати в районах бойових дій на сході України досвід країн-членів НАТО з підтримання нормальної життєдіяльності місцевих мешканців, поєднуючи його з практичною допомогою з боку Альянсу.
6. У сфері стратегічних комунікацій, за сприяння НАТО, необхідно перейти до практичних кроків, націлених на поглиблення зв'язків між українськими політиками і представниками експертного й громадського середовища, розробку комунікаційної стратегії для ОРДЛО, сприяння поверненню під урядовий контроль територій, які тимчасово контролювалися незаконними збройними формуваннями, та гарантуванню соціальної безпеки місцевого населення і вимушених переселенців.
7. Інформаційна сфера має стати простором не тільки для допомоги НАТО Україні, але й для перейняття і врахування на практиці знань і досвіду, який отримала Україна у протидії російській пропаганді, щоб спільно гарантувати інформаційну безпеку, у тому числі й шляхом підвищення рівня поінформованості населення сусідніх з Україною країн-членів НАТО про дійсні події в Україні.
8. НАТО має приділяти особливу увагу розбудові можливостей України із кібер-захисту та спільній протидії і припиненню діяльності осіб, які причетні до підтримки терористичної й екстремістської діяльності та порушення територіальної цілісності України.
9. Україна повинна якомога швидше схвалити закон та необхідні підзаконні акти для впровадження системи гуманітарного розмінування за міжнародними стандартами IMAS (International Mine Action Standards), що сприятиме повноцінному запуску цільового фонду допомоги НАТО у цій сфері та проведенню робіт з очищення українських територій за міжнародної допомоги й підтримки.
10. Україна має приєднатися до роботи центрів передового досвіду НАТО, перш за все з енергетичної безпеки (м.Вільнюс, Литва), кібер-безпеки (м.Таллінн, Естонія) і стратегічних комунікацій (м.Рига, Латвія), робота яких є вкрай важливою для протидії агресії РФ.
11. Необхідно втілювати в Україні систему цивільного контролю за сектором безпеки, не обмежуючись його парламентською складовою, та розвивати співробітництво між експертами з України та країн Альянсу з цих та інших питань, у тому числі й шляхом створення різноманітних платформ і наповнення їх ефективними діями з протидії гібридним загрозам.
12. Створення в Україні за підтримки НАТО Платформи Україна-НАТО з вивчення гібридної війни, як основного майданчика залучення експертів з різних сторін для протидії гібридним загрозам, має стати не самоціллю, а перетворитися на інструмент спільної комплексної протидії розв'язаній Росією війні.

* * *